

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКОЛОГІЯ: СТАНОВЛЕННЯ НАУКИ

© 2017 ВАХЛАКОВА В. В.

УДК 001.89 + 005.922.1

Вахлакова В. В.

Економічна безпекологія: становлення науки

Накопичення емпіричного матеріалу з проблематики економічної безпеки (держави, регіону, підприємства) з якогось моменту потребувало його пояснення з використанням низки теоретичних конструкцій і структурування накопиченого масиву знань, що зумовило виникнення науки про економічну безпеку – економічної безпекології, що є ієрархічною наукою, у якій об'єкти економічної безпеки розташовані за такими рівнями: держава – регіон – суб'єкт господарської діяльності. Проаналізовано терміни, що застосовувалися для позначення сукупності знань про економічну безпеку (держави, регіону, підприємства). Розкрито зміст економічної безпекології як сучасної галузі знань. Проаналізовано наявність в економічній безпекології ознак, характерних для кожної наукової галузі. Розглянуто загальні закономірності становлення економічної безпекології як науки. Уточнено зміст та характеристику раніше виділених етапів еволюції вітчизняної економічної безпекології (феноменологічний, дивергентний, конвергентно-седиментативний), додано інтеграційно-прагматичний етап.

Ключові слова: економічна безпека, економічна безпекологія, наука, становлення, ознаки, закономірності, етапи, розвиток.

Табл.: 1. Бібл.: 23.

Вахлакова Вікторія Володимирівна – кандидат економічних наук, доцент, кафедра обліку і аудиту, Донбаський державний технічний університет (пр. Перемоги, 84, Лисичанськ, 93100, Україна)

E-mail: VahlakovaVV@yandex.ru

УДК 001.89 + 005.922.1

Вахлакова В. В. Становление науки об экономической безопасности

Накопление эмпирического материала по проблематике экономической безопасности (государства, региона, предприятия) с какого-то момента потребовало его объяснения с использованием ряда теоретических конструкций и структуризации накопленного массива знаний, что обусловило возникновение науки об экономической безопасности – иерархической науки, в которой объекты экономической безопасности расположены по следующим уровням: государство – регион – субъект хозяйственной деятельности. Проанализированы термины, применяемые для обозначения совокупности знаний об экономической безопасности (государства, региона, предприятия). Раскрыто содержание науки об экономической безопасности как современной области знаний. Проанализировано наличие в экономической безопасности признаков, характерных для каждой научной отрасли. Рассмотрены общие закономерности становления науки об экономической безопасности. Уточнены содержание и характеристика ранее выделенных этапов эволюции отечественной науки об экономической безопасности (феноменологический, дивергентный, конвергентно-седиментативный), добавлен интеграционно-прагматичный этап.

Ключевые слова: экономическая безопасность, наука об экономической безопасности, наука, становление, признаки, закономерности, этапы, развитие.

Табл.: 1. Библ.: 23.

Вахлакова Виктория Владимировна – кандидат экономических наук, доцент, кафедра учета и аудита, Донбасский государственный технический университет (пр. Победы, 84, Лисичанск, 93100, Украина)

E-mail: VahlakovaVV@yandex.ru

UDC 001.89 + 005.922.1

Vahlakova V. V. The Formation of the Science of Economic Security

The accumulation of empirical material on the problems of economic security (state, region, enterprise) at a certain moment required explanation using a number of theoretical constructions and structurization of the accumulated body of knowledge, which led to the emergence of the science of economic security – a hierarchical science in which objects of economic security are located by the following levels: state – region – subject of economic activity. The terms used to denote the totality of knowledge about economic security (state, region, enterprise) are analyzed. The content of the science of economic security as a modern field of knowledge is disclosed. The presence in the economic security of the characteristics peculiar for each scientific branch is analyzed. The general laws of the formation of the science of economic security are considered. The content and characteristics of previously isolated stages in the evolution of the national science on economic security (phenomenological, divergent, convergent and sedimentary) are clarified, the integration and pragmatic stage is added.

Keywords: economic security, science of economic security, science, formation, signs, regularities, stages, development.

Tbl.: 1. Bibl.: 23.

Vahlakova Viktoriia V. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Department of Accounting and Auditing, Donbas State Technical University (84 Peremohy Ave., Lysychansk, 93100, Ukraine)

E-mail: VahlakovaVV@yandex.ru

Накопичення емпіричного матеріалу з будь-якої проблематики з якогось моменту потребує його пояснення з використанням низки теоретичних конструкцій і структурування накопиченого масиву знань. Не є винятком і накопичений масив знань з економічної безпеки різно-

манітних об'єктів (держави, регіону, суб'єкта господарської діяльності).

Економічна безпекологія є новою галуззю науки. Незважаючи на наявні онтологічні протиріччя, які докладно проаналізував Є. І. Овчаренко [18], суперечливість, непо-

вноту та навіть поверховість окремих положень експлейнарного базису, неупорядкованість методологічного базису [4, с. 17–19], економічна безпекологія вже відбулася як наука, коріння якої закладено у безпекознавстві. Термін «безпекознавство» достатньо тривалий час застосовувався для позначення дуже широкої сукупності знань про різноманітні види безпеки (життєдіяльності, природокористування, праці, охорони довкілля, діяльності тощо).

Розвиток економічної безпекології триває дотепер. І у цьому контексті цікавим є аналіз її становлення.

За своєю побудовою економічна безпекологія є вченням, комплексом взаємопов'язаних ідей, внутрішньодиференційованою, але цілісною системою знань, в якій одні елементи залежать від інших, а початковий базис становить сукупність тверджень, понять і категорій, визначених за певними методологічними принципами та правилами [13].

Галузі знань про економічну безпеку свого часу намагалися надати різні назви, наприклад, «сек'юритологія» і «севітологія». А російською мовою використовують вдалу за сутністю, але вкрай незручну за формою назву «наука про економічну безпеку» [14]. Севітологію автори терміна позначили як комплексну науку про безпечне функціонування людини, суспільства, держави та людства [22, с. 23]. У сек'юритології вивчаються потреби та цінності людини, що нею визнаються, загрози існуванню, розвитку та нормальному життю людини та функціонуванню громадських організацій [5; 6]. Проте поширення ці терміни не набули.

Деякий час у позначенні сукупності знань про економічну безпеку (держави, регіону, підприємства) намагалися використовувати транслітерацію англомовних термінів на базі англійського слова «security» (дослівно – «безпека»):

- екоесетейт (economic security of society): сукупність знань про умови безпечного функціонування соціально-економічних систем і способи їхнього забезпечення [1, с. 3];
- екоесент (economic security of enterprise): сукупність знань про економічну безпеку суб'єктів господарської діяльності [1, с. 3; 11; 12];
- екоесед (economic security of the education): сукупність знань про економічну безпеку закладів вищої освіти [8];
- екосерг (economic security of the region): сукупність знань про економічну безпеку регіону [15].

Екоесент, екоесетейт та екосерг розглядалися як складові частини безпекознавства [12], оскільки мають єдину видову ознаку безпеки – економічну. Проте транслітерація англомовних назв у вітчизняній економічній безпекології не прижилася, оскільки такі терміни не мають смислового навантаження, і з часом інтерес до них був втрачений.

Назву нової галузі знань – економічна безпекологія – сформовано з використанням україномовної назви головного предмета досліджень і лінгвістичної конструкції з часткою «логія» (саме таким чином сформовані назви багатьох галузей знань). Тоді з позиції В. А. Рача щодо тринітарної цілісності та сприйняття соціально-економічної реальності як неструктурної та позаструктурної системи [21] економічну безпекологію можна визначити як галузь знань про природу економічної безпеки об'єктів (національна економіка, регіон, галузь, підприємство), її джерела та передумови, оцінювання та забезпечення.

В межах економічної безпекології:

- відбувається збір та упорядкування емпіричних даних щодо економічної безпеки конкретного об'єкта (держави, регіону, підприємства);
- здійснюються синтез, узагальнення, критичний аналіз і систематизація об'єктивних знань щодо економічної безпеки конкретного об'єкта (держави, регіону, підприємства), які не лише описують феномен економічної безпеки, а й дозволяють розкрити її сутність, виявити причини, форми вияву, причинно-наслідкові зв'язки економічної безпеки за рівнями економічної системи;
- виявляються і досліджуються загальні та специфічні об'єктивні закономірності організації та функціонування систем економічної безпеки різного класу, що надає цілісне уявлення про закономірності та наявні зв'язки в її системному забезпеченні;
- вивчаються причини та чинники зміцнення або погіршення економічної безпеки;
- розглядаються питання оцінювання та забезпечення економічної безпеки конкретного об'єкта (держави, регіону, підприємства) [4, с. 15].

Стверджувати про статус економічної безпекології як наукової галузі дозволяє наявність ознак, характерних, за А. І. Ракітовим, для кожної наукової галузі [20, с. 78]. Ці ознаки стосовно економічної безпекології мають такий вигляд:

- в економічній безпекології чітко відособляється сукупність об'єктів пізнання (економічна безпека, безпекозабезпечувальна діяльність, об'єкт захисту, система економічної безпеки, безпекоорієнтоване управління тощо);
- об'єкти пізнання в економічній безпекології пов'язані фіксованими відносинами, вони взаємодіють і перетворюються у цій взаємодії, що утворює її предмет;
- у предметі економічної безпекології існує відносно обмежене, зрозуміле для фахівців коло проблем, набір і зміст яких у міру розвитку цієї наукової галузі змінюються зі збереженням певної закономірної спадкоємності. При цьому існують деякі стрижневі проблеми, які присутні на всіх стадіях розвитку економічної безпекології (на них зазначила Г. В. Козаченко [13]), що дозволяє говорити про самототожність економічної безпекології;
- методологія досліджень в економічній безпекології, що сформована і розвивається, спрямована на розв'язання проблем, що чітко ідентифікуються, з використанням прийнятих у науці в цілому критеріїв істини, і на предмет пізнання у цій науковій галузі;
- в економічній безпекології застосовуються прийняті критерії науковості знання, які дозволяють виділити саме наукові знання зі всієї сукупності знань про економічну безпеку: істинність (відповідність знання дійсності, достовірність його змісту безвідносно суб'єкта пізнання, тобто існування знання незалежно від суб'єкта саме тому, що знання об'єктивне), інтерсуб'єктність (загальна значущість, загальна обов'язковість знання,

його всезагальність), системність (знання має сувору індуктивно-дедуктивну структуру, оскільки отримано за результатами зв'язних міркувань із використанням наявних даних) [16, с. 58–59];

- в економічній безпекології існує вихідний емпіричний базис, тобто сукупність даних, які отримано у практиці інтуїтивного забезпечення економічної безпеки (держави, регіону, підприємства);
- в економічній безпекології є властиві лише для неї теоретичні знання, які завдяки узагальненню та систематизації поступово упорядковуються, завдяки чому формується теорія, що відображає об'єктивні явища щодо забезпечення економічної безпеки. Теорію економічної безпеки не слід отожднювати з поняттям «теорія», що покладено у визначення гносеологічного ідеалу у науці, тобто зі суворою дедуктивною системою, у якій засобом виразу теоретичних знань є їхня формалізація. На відміну від теорій у суворому сенсі теоретичні знання в економічній безпекології розуміються достатньо широко, як численні концепції, принципи, умови, вимоги, які мають не лише емпіричне, а й теоретичне походження;
- не існує жорстко відособленої формальної, штучної мови, яка притаманна лише економічній безпекології. Вона сприймається як напрям науки, хоча має місце деяка професійна концептуалізація, завдяки чому окремі елементи понятійно-категоріального апарату економічної безпекології деяким чином змінюють своє смислове навантаження, оскільки пристосовуються для вирішення завдань щодо забезпечення економічної безпеки (держави, регіону, підприємства).

За наданими ознаками (за А. І. Ракітовим [20]) виникають підстави вважати економічну безпекологію «слабкою» у гносеологічному плані наукою [16, с. 57] через складність її об'єктів, слабку прогнозованість процесів, що посилюють або зменшують економічну безпеку (держави, регіону, підприємства), особливий вплив комбінацій чинників, непередбачуваність результатів цього впливу та результатів безпекозабезпечувальної діяльності. Визнання економічної безпекології «слабкою» у гносеологічному плані наукою не несе жодних емоційних асоціацій, а лише визначає її характер.

Становлення економічної безпекології як науки відбувається за загальними закономірностями, що властиві будь-якій науці [16, с. 51–52]:

- зумовленість розвитку економічної безпекології суспільно-історичною практикою, що достатньо повно показано в одній із перших монографій з економічної безпеки підприємства [7, с. 62–67]: з 90-х років минулого століття в економіці України розпочалися серйозні зміни внаслідок роздержавлення власності (виникнення недержавного сектора, зміна форм і способів регулювання діяльності суб'єктів господарської діяльності, поява з наступним загостренням конкуренції), через що підприємства залишилися один на один із необхідністю захисту від загроз зовнішнього

середовища, до чого переважна більшість з них не була готова;

- відносна самостійність економічної безпекології: забезпечення економічної безпеки держави, регіону або підприємства стало можливим із накопиченням знань про феномен економічної безпеки цих об'єктів, закономірностей її зміцнення або послаблення, тобто за досягнення певних ступенів розвитку економічної безпекології;
- спадкоємність: в економічній безпекології доволі виразно простежується єдина лінія поступального розвитку концепцій, ідей, понять, методів і способів наукового пізнання феномена економічної безпеки держави, регіону або підприємства;
- чергування еволюційних і революційних етапів у розвитку: в економічній безпекології еволюційні етапи її розвитку, коли відбувалося накопичення емпіричних даних, за певного рівня якого поступово розширялися, уточнювалися та доопрацьовувалися наявні теоретичні положення, змінювалися на революційні етапи, коли різко зростала увага до проблематики економічної безпеки, а отже, експоненціально зростав обсяг напрацювань з неї (розбудова раніше прийнятих поглядів, перегляд і суттєве поглиблення наявних положень, змісту категорій тощо). Інша справа, що, на думку Є. І. Овчаренка [18], приріст реальних наукових результатів не завжди супроводжував зростання обсягів напрацювань;
- взаємодія та взаємопов'язаність із іншими галузями науки: положення економічної безпекології перекликаються з положеннями теорії управління, держави, фінансів, психологією управління, філософією науки тощо, тобто має місце їхня тісна взаємопов'язаність із іншими галузями науки, внаслідок чого спостерігається активне застосування методу наукової експансії, завдяки чому в економічній безпекології знаходять поширення прийоми та методи інших наук, що створює умови для повнішого та більш глибокого розкриття сутності процесів в економічній безпекології;
- свобода критики: проблематика економічної безпекології всіх рівнів (макро-, мезо- та мікро-) відкрита та вільно обговорюється, виявляються суперечності, висловлюються думки щодо їхнього вирішення (до речі, не завжди бездоганні), долається односторонність поглядів на фундаментальні положення щодо природи економічної безпеки, її оцінювання та забезпечення.

Названі закономірності віддзеркалюють відносну самостійність економічної безпекології і, з одного боку, розкриваються через аналіз поступального розвитку наукового знання про економічну безпеку різноманітних об'єктів, а з іншого – розкривають особливості створення цієї наукової системи, характер її зв'язку з іншими економічними теоріями, створення достовірних узагальнень і специфіку діалектики понять.

Економічна безпекологія є ієрархічною наукою, в ній об'єкти економічної безпеки розташовані за такими рів-

нями: держава (національна економіка) – регіон – суб'єкт господарської діяльності, що дозволяє говорити про економічну безпекологію макро-, мезо- та мікрорівнів. Незважаючи на єдність природи феномена економічної безпеки та причинно-наслідкові зв'язки економічної безпеки за рівнями економічної системи, все ж таки існують особливості економічної безпекології макро-, мезо- і мікрорівнів, зокрема, у частині форм вияву, загальних і специфічних об'єктивних закономірностей в оцінюванні та забезпеченні, впливу чинників зміцнення або погіршення економічної безпеки, інституційного забезпечення. Саме тому економічна безпекологія кожного рівня має вивчатися як складова частина загальної економічної безпекології, тим більше, що рівень дослідженості кожного з її рівнів є приблизно однаково недостатнім.

З онтологічної точки зору вітчизняна економічна безпекологія не залишалася незмінною, вона еволюціонувала разом із накопиченням теоретичних знань про феномен економічної безпеки та практичного досвіду щодо її забезпечення на всіх рівнях (державна, регіон, підприємство). Оглядова характеристика такої еволюції корисна з погляду досліджень із проблематики оцінювання у цій науковій галузі. Але при цьому також слід враховувати особливості еволюції у вітчизняній економічній безпекології за її рівнями.

Накопичення знань у вітчизняній економічній безпекології відбувалося не лінійно, а, як і у більшості галузей науки, діалектично. Ю. С. Погорелов виділив три етапи еволюції економічної безпекології мікрорівня: феноменологічний, дивергентний, конвергентно-седиментативний [19]. За результатами аналізу напрацювань Ю. С. Погорелова сформовано табл. 1, в якій уточнено зміст і характеристику кожного з етапів еволюції вітчизняної економічної безпекології, хронологічні межі яких доволі умовні, хоча зміст кожного етапу чітко ідентифікується.

Розвиток економічної безпекології мікрорівня в Україні розпочався з феноменологічного етапу. На цьому етапі ідентифіковано феномен економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності, сформовано первинні уявлення про економічну безпеку підприємства, хоча і дуже спрощені («... забезпечення умов збереження комерційної таємниці» [7, с. 69]), і явно недостатні для пояснення природи та характеру економічної безпеки, а інструментарій її забезпечення та оцінювання був доволі бідним.

На дивергентному етапі еволюції економічної безпекології мікрорівня в Україні інтенсивно розвивалися уявлення про економічну безпеку (держави, регіону, підприємства):

- чітко окреслилося кілька підходів до тлумачення її змісту (захисний, ресурсний, діяльнісний тощо), поглиблений інструментарій оцінювання економічної безпеки та її забезпечення;
- значно актуалізувалися дослідження видових понять безпеки (алгоритм виділення показано О. В. Ілляшенко [4, с. 14]) – інформаційної, продовольчої тощо, прикладні дослідження економічної безпеки (підприємства з певним видом діяльності та види діяльності підприємства);
- ідентифіковано нові об'єкти економічної безпеки (наприклад, економічна безпека вищих навчальних закладів [10] і стратегічних альянсів [23]).

Саме на цьому етапі почав виявлятися атрибутивний характер поняття «економічна безпека підприємства», хоча і неявно, що спричинило появу його численних визначень. Численність визначень поняття «економічна безпека підприємства» на дивергентному етапі еволюції пояснення не отримали, а тому вони майже конфліктували між собою і створювали певне змістове протиріччя понятійно-категоріального апарату економічної безпекології мікрорівня. Звісно, що конкурування визначень фундаментальної категорії економічної безпекології мікрорівня не сприяло формуванню цілісного уявлення про її зміст.

На дивергентному етапі значно поглибилися дослідження із системотворення в економічній безпекології мікрорівня, і практично завершилося формування її початкового базису. Проте цьому етапу властиві незавершеність експлейнарного базису економічної безпекології мікрорівня, слабкість її методологічного базису та низька концептуальність накопичених знань, в яких нечітко простежувалася залежність одних наявних елементів від інших.

Наявність кількох підходів до розуміння економічної безпеки підприємства, їхня суперечливість (удавана, а не справжня, як потім показано у наукових працях Г. В. Козаченко [9] та О. В. Ілляшенко [4, с. 14]), численність визначень поняття «економічна безпека підприємства», незавершеність системотворення в економічній безпекології тощо зумовили наступний етап у розвитку економічної безпекології в Україні. Ю. С. Погорелов назвав його конвергентно-седиментативним [19] у розумінні Е. Гусерля [2] – як «осадження» досвіду, його формалізація, створення цілісної картини об'єкта або феномена, який досліджується. «Осадження» накопичених знань дозволило:

- не лише узгодити наявні підходи до тлумачення поняття «економічна безпека підприємства», а й визнати за допомогою контекстуального підходу легітимність кожного з них [4, с. 27–34];
- впорядкувати численні визначення поняття «економічна безпека підприємства» завдяки виявленню атрибутивного характеру цього поняття [23, с. 17–20; 4, с. 21–26] і зрештою сформулювати хлічне уявлення про природу економічної безпеки підприємства;
- значно просунути у розв'язанні численних проблем у системотворенні [3; 4; 17].

Про остаточні результати конвергентно-седиментативного етапу еволюції економічної безпекології мікрорівня в Україні сьогодні говорити не можна, оскільки цей етап триває. Наразі відбувається активний розвиток економічної безпекології як науки, що виявляється в:

- глибокому та системному осмисленні наявних явищ і процесів у безпекозабезпечувальній діяльності;
- формуванні комплексу поглядів, уявлень, ідей, спрямованих на тлумачення і пояснення явищ економічної безпеки;
- генерації нових ідей, появи свіжих поглядів, формуванні понятійно-категоріального апарату;
- творчому переосмисленні концептуальних основ управління об'єктами безпеки (державна, регіон, підприємство) та інституціонального середовища їхньої діяльності [13].

Таблиця 1

Етапи еволюції економічної безпекології мікрорівня

Етап	Часові межі, роки	Зміст етапу	Результат етапу	Передумови переходу до наступного етапу
Феноменологічний	1992–2000	Економічну безпеку визнано окремим об'єктом дослідження та окремою категорією, що зумовило виникнення нового напрямку у безпекознавстві. Виділено об'єкти економічної безпеки – держава, регіон, підприємство. Спрощене та навіть примітивне тлумачення змісту цієї категорії, що зумовлено емпіричним підходом до її вивчення	Формування нового напрямку у безпекознавстві: визнання економічної безпеки феноменом, що потребує вивчення, первинне формулювання змісту поняття, виділення чинників, що впливають на економічну безпеку підприємства	Обмеженість уявлень для пояснення природи економічної безпеки підприємства, обмеженість і незавершеність інструментарію оцінювання та забезпечення економічної безпеки підприємства. Відсутність інституціонального забезпечення
Дивергентний	2000–2010	Поглиблення розуміння економічної безпеки, виникнення об'єктно-орієнтованих досліджень (економічна безпека стратегічних альянсів, підприємств із певним видом діяльності, вищих навчальних закладів), з проблематики систематизації, управління економічною безпекою. Поява кількох підходів до визначення змісту поняття «економічна безпека підприємства», кожен з яких має емпіричне, теоретичне та методологічне підґрунтя. Актуалізація досліджень різновидів економічної безпеки, а також з оцінювання та забезпечення економічної безпеки підприємства	<ul style="list-style-type: none"> Первинне формування початкового базису (сукупність тверджень, понять і категорій). Ідентифікація нових об'єктів економічної безпеки. Неявний вияв атрибутивного характеру поняття "економічна безпека" за відсутності його пояснення 	<ul style="list-style-type: none"> Конкурування та протиріччя численних визначень поняття "економічна безпека підприємства". Деяка автономність досліджень економічної безпеки підприємства (у відриві від управління підприємством), завдяки чому намітилися певна вичерпаність проблематики. Незавершеність експлейнарного базису, слабкість методологічного базису та низька концептуальність накопичених знань
Конвергентно-сідиментативний	2010 – дотепер	Осмислення досвіду, його формалізація, створення цілісної картини економічної безпекології мікрорівня шляхом гармонізації та узагальнення наявних напрацювань із проблематики економічної безпеки підприємства з метою завершення експлейнарного базису, посилення методологічного базису та концептуалізації накопичених знань	<ul style="list-style-type: none"> Узгодження наявних поглядів щодо природи економічної безпеки, її місця у тезаурусі економічної науки і в управлінні підприємством: пояснення наявності кількох підходів до пояснення природи економічної безпеки підприємства в межах контекстуального підходу; виявлення атрибутивного характеру поняття "економічна безпека підприємства"; формування та узгодження цілей у системі економічної безпеки підприємства; об'єктивізація системи економічної безпеки підприємства 	<ul style="list-style-type: none"> Слабкість інструментального базису, зокрема у проблематиці оцінювання та забезпечення економічної безпеки. Слабкий зв'язок безпекозабезпечувальної діяльності з іншими видами діяльності підприємства. Слабкість вертикального зв'язку «державна – регіон – підприємство» у забезпеченні економічної безпеки
Інтеграційно-прагматичний			Інтеграція інструментарію оцінювання, забезпечення та підтримування економічної безпеки, його імплементація до інструментального базису системи управління підприємством	–

Висновки. За результатами проведеного аналізу становлення нової галузі науки – економічної безпекології – з певною ймовірністю можна висунути припущення, що наступний етап її розвитку – інтеграційно-прагматичний – за змістом і спрямованістю буде інтеграційним у прагматичному контексті: після формування загального бачення предмета економічної безпекології, появи достатньою мірою обґрунтованих точок зору щодо економічної безпеки конкретних об'єктів, розроблених рекомендацій щодо забезпечення й оцінювання економічної безпеки (держави, регіону, підприємства) необхідна інтеграція інструментарію оцінювання, забезпечення та підтримування економічної безпеки. Зрозуміло, що наявна їхня деяка ізольованість становить, як мінімум, незручності у регулюванні національної економіки, в управлінні підприємством. Тому наступний етап у розвитку економічної безпекології має бути спрямований на подолання цієї незручності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрощук Г. А., Крайнев П. П. Экономическая безопасность предприятия: защита коммерческой тайны. Киев: Ин Юре, 2000. 400 с.
2. Гуссерль Э. Избранные работы/сост. В. А. Куренной. М.: Территория будущего, 2005. 464 с.
3. Живко З. Б. Теоретико-методологічні засади формування системи економічної безпеки підприємства // Актуальні проблеми соціально-економічного розвитку держави, регіону, галузі та підприємства: монографія/за заг. ред. А. М. Штангрета. Львів: УАД, 2013. С. 341–360.
4. Ілляшенко О. В. Механізми системи економічної безпеки підприємства: монографія. Харків: Мачулін, 2016. 504 с.
5. Кожневски Л. Секьюритология – наука о безопасности. URL: http://ua-ed.narod.ru/Kozhenyovski_L_-_Ednist_bezpeky_v_Evrosoyuzi.htm
6. Кожневски Л. Ф. Секьюритология в процессе становления научной дисциплины. *Вестник национального технического университета «ХПИ»*. 2008. Вып. 27. С. 22–34.
7. Козаченко А. В., Пономарев В. П., Ляшенко А. Н. Экономическая безопасность предприятия: сущность и механизм обеспечения: монография. Киев: Либра, 2003. 280 с.
8. Козаченко Г. В., Тюленев Г. Д. Вимоги до формування методологічного базису екосесета. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2011. Вип. 27: у 2 т. Т. I. С. 152–157.
9. Козаченко Г. В., Адаменко Т. М. Економічна безпека підприємства: аналіз наявних визначень. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі*. 2015. № 1 (69). С. 90–95.
10. Козаченко Г. В., Погорелов Ю. С., Тюленев Г. Д. Економічна безпека у системі вищої освіти України: сутність та характер // Система економічної безпеки: держава, регіон, підприємство: монографія: в 3 т. Т. 3/за заг. ред. Г. В. Козаченко. Луганськ: Промдрук, 2014. С. 71–129.
11. Козаченко Г. В., Шульженко Л. Є. Екосесент: зміст, предмет та структура. *Бізнес Інформ*. 2014. № 2. С. 8–12.
12. Козаченко Г. В., Кузьменко О. М. Експлейнарний базис екосесента: принципівий підхід до розгляду. *Економіка. Менеджмент. Підприємництво*. 2013. Вип. 25. Ч. I. С. 209–217.
13. Козаченко Г. В. Основні проблемні області в економічній безпекології // Економічна безпека: держава, регіон, підприємство: матеріали III Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф.

з міжнародною участю (1 грудня 2016 р. – 10 січня 2017 р.). Полтава: ПолНТУ ім. Ю. Кондратюка, 2017. С. 4–8.

14. Лапина Н. В. История возникновения науки о международной экономической безопасности государства // Проблемы современной экономики: материалы V Междунар. науч. конф. (г. Самара, август 2016 г.). Самара: АСГАРД, 2016. С. 48–52.
15. Ляшенко О. М. Економічна безпека регіону: прискорювач або сповільнювач екосестейту України. *Часопис економічних реформ*. 2013. № 1 (9). С. 155–162.
16. Новиков А. М., Новиков А. Д. Методология. М.: Синтег, 2007. 668 с.
17. Овчаренко Є. І. Система економічної безпеки підприємства: формування та цілепокладання: монографія. Лисичанськ: ПромЕнерго, 2015. 483 с.
18. Овчаренко Є. І. Сучасна економічна безпекологія: основні онтологічні протиріччя та напрями їх вирішення. *Бізнес Інформ*. 2016. № 11. С. 8–13.
19. Погорелов Ю. С., Вахлакова В. В. Передумови формування конвергентно-прагматичного підходу до розуміння економічної безпеки підприємства. *Współpraca Europejska*. 2016. № 5 (12). С. 20–34.
20. Ракитов А. И. Историческое познание: системно-гносеологический подход. М.: Политиздат, 1982. 303 с.
21. Рач В. А. Сучасний погляд на систему економічної безпеки «держава – регіон – підприємство» як цілісного об'єкту безпекології. *Управління проектами та розвиток виробництва*. 2012. Вип. 4 (44). С. 151–155.
22. Герасимчук М. О., Герасимчук О. В., Коновалов О. А., Коновалов П. А. Севітологія: Концептуально-термінологічні основи безпечної життєдіяльності. Київ: Вид-во КУЕТТ, 2006. 372 с.
23. Шульженко Л. Є. Економічна безпека стратегічного альянсу: системний підхід: монографія. Луганськ: Промдрук, 2014. 318 с.

REFERENCES

- Androshchuk, G. A., and Kraynev, P. P. *Ekonomicheskaya bezopasnost predpriyatiya: zashchita kommercheskoy tayny* [Economic security of an enterprise: protection of trade secrets]. Kiev: In Yure, 2000.
- Gusserl, E. *Izbrannyye raboty* [Selected works]. Moscow: Territoriya budushchego, 2005.
- Herasymchuk, M. O. *Sevitologhiia: Kontseptualno-terminologhichni osnovy bezpechnoi zhyttiedialnosti* [Sevitology: Conceptual and terminological basics of safe life]. Kyiv: Vyd-vo KUETT, 2006.
- Illiaschenko, O. V. *Mekhanizmy systemy ekonomichnoi bezpeky pidpriyemstva* [The mechanisms of the system of economic security of enterprise]. Kharkiv: Machulin, 2016.
- Kozhenyovski, L. "Sekyuritologiya - nauka o bezopasnosti" [Security studies - the science of security]. http://ua-ed.narod.ru/Kozhenyovski_L_-_Ednist_bezpeky_v_Evrosoyuzi.htm
- Kozhenyovski, L. F. "Sekyuritologiya v protsesse stanovleniya nauchnoy distsipliny" [Security studies in the process of becoming a scientific discipline]. *Vestnik natsionalnogo tekhnicheskogo universiteta «KhPI»*, no. 27 (2008): 22-34.
- Kozachenko, A. V., Ponomarev, V. P., and Lyashenko, A. N. *Ekonomicheskaya bezopasnost predpriyatiya: sushchnost i mekhanizm obespecheniya* [Economic security of enterprise: essence and mechanism to ensure]. Kiev: Libra, 2003.
- Kozachenko, H. V., and Tiulieniev, H. D. "Vymohy do formuvannya metodologichnoho bazysu ekoseseda" [The requirements

for the formation of methodological basis of economic security of education]. *Vcheni zapysky Universytetu «KROK»* vol. 1, no. 27 (2011): 152-157.

Kozachenko, H. V., and Adamenko, T. M. "Ekonomichna bezpeka pidpriemstva: analiz naiavnykh vyznachen" [Economic security of enterprise: an analysis of existing definitions]. *Naukovyi visnyk Poltavskoho universytetu ekonomiky i torhivli*, no. 1 (69) (2015): 90-95.

Kozachenko, H. V., Pohorelov, Yu. S., and Tiulieniev, H. D. "Ekonomichna bezpeka u systemi vyshchoi osvity Ukrainy: sutnist ta kharakter" [Economic security in the higher education system of Ukraine: the essence and character of]. In *Systema ekonomichnoi bezpeky: derzhava, rehion, pidpriemstvo*, vol. 3: 71-129. Luhansk: Promdruk, 2014.

Kozachenko, H. V., and Shulzhenko, L. Ye. "Ekosesent: zmist, predmet ta struktura" [Economic security of enterprise: content, subject and structure]. *Biznes Inform*, no. 2 (2014): 8-12.

Kozachenko, H. V., and Kuzmenko, O. M. "Ekspleinarnyi bazys ekosesenta: pryntsyypovy pidkhid do rozhliadu" [Explanatory basis of economic security of enterprise: a principled approach to the consideration of]. *Ekonomika. Menedzhment. Pidpriemnytstvo* vol. 1, no. 25 (2013): 209-217.

Kozachenko, H. V. "Osnovni problemni oblasti v ekonomichnii bezpekolohii" [Principal areas of concern in the science of economic security]. *Ekonomichna bezpeka: derzhava, rehion, pidpriemstvo*. Poltava: PolNTU im. Yu. Kondratiuka, 2017. 4-8.

Lapina, N. V. "Istoriya vznikhoveniya nauki o mezhdunarodnoy ekonomicheskoy bezopasnosti gosudarstva" [The history of science on international economic security of the state]. *Problemy sovremennoy ekonomiki*. Samara: ASGAR, 2016. 48-52.

Liashenko, O. M. "Ekonomichna bezpeka rehionu: pryskorivach abo spovilniuvach ekosesteitu Ukrainy" [Economic security of the region: accelerator or retarder ecosestate of Ukraine]. *Chasopy ekonomichnykh reform*, no. 1 (9) (2013): 155-162.

Novikov, A. M., and Novikov, A. D. *Metodologiya* [Methodology]. Moscow: Sinteg, 2007.

Ovcharenko, Ye. I. *Systema ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva: formuvannya ta tsilepokladannya* [System of economic security of an enterprise: formation and goal setting]. Lysychansk: PromEnerho, 2015.

Ovcharenko, Ye. I. "Suchasna ekonomichna bezpekolohiia: osnovni ontolohichni protyrichchia ta napriamy yikh vyrisheniya" [The current science of economic security: basic ontological contradiction and the ways of their solution]. *Biznes Inform*, no. 11 (2016): 8-13.

Pohorelov, Yu. S., and Vakhlakova, V. V. "Peredumovy formuvannya konverhentno-prahmatychnoho pidkhodu do rozuminnia ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva" [Prerequisites of formation of convergent and pragmatic approach to the understanding of economic security of enterprise]. *Wspolpraca Europejska*, no. 5 (12) (2016): 20-34.

Rakitov, A. I. *Istoricheskoye pozniayie: sistemno-gnoseologicheskij podkhod* [Historical cognition: a systematic epistemological approach]. Moscow: Politizdat, 1982.

Rach, V. A. "Suchasnyi pohliad na systemu ekonomichnoi bezpeky «derzhava - rehion - pidpriemstvo» yak tsilisnogo ob'ektu bezpekolohii" [A modern view of the system of economic security «state - region - enterprise» as a whole object of science of economic security]. *Upravlinnia proektamy ta rozvytok vyrobnytstva*, no. 4 (44) (2012): 151-155.

Shulzhenko, L. Ye. *Ekonomichna bezpeka stratehichnogo aliansu: systemnyi pidkhid* [Economic security of strategic Alliance: a systematic approach]. Luhansk: Promdruk, 2014.

Zhyvko, Z. B. "Teoretyko-metodolohichni zasady formuvannya systemy ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva" [Theoretical-methodological bases of formation of system of economic security of enterprise]. In *Aktualni problemy sotsialno-ekonomichnoho rozvytku derzhavy, rehionu, haluzi ta pidpriemstva*, 341-360. Lviv: UAD, 2013.